

ULRICH SINN, *Einführung in die klassische Archäologie*, C.H. Beck, München, 2000, 240 p., 32 fig.

Lucrarea profesorului Ulrich Sinn (în continuare, în text, U.S.) de la Universitatea din Würzburg, apărută în seria *Studium* a editurii C.H. Beck din München (din aceeași serie au mai apărut: Manfred Clauss, *Einführung in die alte Geschichte*, 1993; Peter Riemer, Michael Weißenberg, Bernhard Zimmermann, *Einführung in das Studium der Gräzistik*, 2000; Peter Riemer, Michael Weißenberg, Bernhard Zimmermann, *Einführung in das Studium der Latinistik*, 1998), reprezintă nu doar un simplu *vademecum* pentru studenți, în special germani, care optează pentru această specialitate, ci și o plăcută lectură atât pentru specialiști, cât și pentru mai puțin cunoscători ai domeniului.

Volumul cuprinde, pe lângă o scurtă prefață (p. 9), 12 capitole (I. *Introducere*, p. 11–15; II. *Câmpul de cercetare al arheologiei clasice*, p. 16–32; III. *Locul arheologiei clasice*, p. 33–40; IV. *Moduri de lucru și mijloace auxiliare*, p. 41–73; V. *Probleme caracteristice și moduri metodice de abordare în 24 de exemple*, p. 74–191; VI. *Formarea arheologilor clasici*, p. 192–212; VII. *Locurile de desfășurare a activității arheologilor clasici*, p. 213–221; VIII. *Instituții importante*, p. 222–225; IX. *Bibliografie*, p. 226–227; X. *Prescurtări*, p. 228–229; XI. *Indice și glosar*, p. 230–237; XII. *Proveniența ilustrațiilor*, p. 238–239). Aproape fiecărui capitol și subcapitol i se adaugă o bogată bibliografie, mai ales din Germania, Anglia și SUA, din ultimul sfert de veac. Articolele indicate în bibliografie sunt date cu titlul complet. Lipsa notelor, explicabilă într-o astfel de lucrare, mărește cursivitatea textului. Ilustrația și desenele sunt bine venite, dar se constată o lipsă totală a hărților, necesare într-un astfel de demers.

Pe de o parte, pentru fiecare zonă și etapă sunt date elementele fundamentale și definiții termenii de bază ai arheologiei clasice, pe de altă

parte, descrierea monumentelor (reprezentând jumătate din volum) este cuprinzătoare, făcând loc disputelor de idei.

Din cele 24 de exemple analizate de autor ales, pentru această prezentare, doar două, care au o strânsă legătură cu preocupările arheologiei clasice din România și care au fost trecute cu vederea de specialiștii români. Este vorba de relieful lui „Charon” din Kerameikos și de o cană de bronz cu reprezentări din războiul dintre romani și daci de la începutul sec. al II-lea d. Chr.

Semizei sau negustori? „Outsider-i” onorați în Atena sfârșitului de epocă clasică – Piatra de mormânt ca oglindă a vieții cotidiene într-un oraș. Aceasta reprezintă titlul subcapitolului rezervat așa numitului relief al lui „Charon” (p. 114–119), textul lui U. S. bazându-se pe o analiză întreprinsă de A. Scholl cu câțiva ani în urmă (JDAI 108, 1993, p. 353–373). Descoperit în 1863 în Kerameikos, acest relief face o figură aparte în contextul reprezentărilor attice de banchet funerar. Monumentul (marmură pentetică, relieful: î. 1,20 m, lung. 1, 62 m) a fost amplasat secundar, probabil în epoca imperială, făcând parte la origine dintr-un alt ansamblu arhitectonic, un *naiskos*. Stilistic, relieful este datat 330–320 a.Chr. Scena de banchet nu are a face cu lumea de dincolo, ci reprezintă o scenă de ospăț a uneia din numeroasele asociații de prieteni din Athena. Imbrăcămintea, coafura și barba personajului din barcă îi trădează originea nord-pontică, figuri asemănătoare regăsindu-se în torentica stilului greco-scit din a doua jumătate a sec. al VI-lea a.Chr. (cupă de argint descoperită la Gajmanova Mogila, aflată acum la Kiev). Alte indicii că personajul nu este Charon, așa cum s-a considerat la un moment dat, sunt reprezentate de faptul că tipul de barcă în care stă nu se întâlnește pe *lekythoi-i* cu fond alb, unde această scenă este des înfățișată, ci este o barcă tipic attică de comerț din sec. al IV-lea a.Chr. și

de poziția personajului, aflat într-o atitudine nepăsătoare. La această perioadă de criză a grânelor la Athena se referă mai multe surse literare care evidențiază rolul de exportator al zonei Mării Negre. Acest relief aparținea, așadar, probabil unui metec venit dintr-o cetate nord-pontică; alături de monumentul funerar al unei familii de meteci originară din Istros, descoperit la Pireu, datat cam în aceeași perioadă, el poate contribui la conturarea unei imagini cuprinzătoare a relațiilor comerciale dintre Attica și regiunile pontice. Din punct de vedere metodologic, acest studiu de caz prezintă interes în măsura în care arată importanța arheologiei clasice în interpretarea unor surse literare care, în cele mai multe cazuri, sunt lacunare pentru spațiul pontic.

A doua piesă, care în mod curios nu a fost luată deloc în considerare de specialiștii români care se ocupă de relațiile dintre romani și daci¹, a fost publicată prima dată de Th. Schäfer în 1986 (MadrMitt 27, p. 345, pl. 66, reluată apoi de același autor într-un studiu complex în JDAI 104, 1986, p. 283–317). Interpretarea acesteia este preluată de U.S. cu subtitlul Faima războiului scoasă la lumină – Împăratul Traian și puternica conștiință de sine a soldaților săi de

elită (p. 160–165). Este vorba de o cană (î.–35 cm) descoperită în Tibru, la Roma și aflată în 1989 pe piața obiectelor de artă de la Londra. Două frize continue înconjoară corpul și gâtul. Este, după friza de pe columnă, al doilea monument arheologic narativ care amintește războaiele duse de Traian împotriva dacilor.

Imaginea centrală de pe corpul vasului este cea a unei scene de luptă, în care se înfruntă 22 de personaje bine reliefate de către meșter. Personajele sunt aranjate în două sau trei câmpuri înspre fundal; este sugerat ca loc al luptei un oraș întărit. Personajul central al luptei a fost identificat cu Traian, iar cel din spatele acestuia cu prefectul pretoriului Tiberius Iulius Aquilinus Castricius Saturninus Claudius Livianus, pentru care a fost făcută probabil această cană. Umărul câinii este marcat de un relief în care apar diverse arme și haine militare. Friza de pe gât îi înfățișează pe împărat, în spatele căruia se află o Victoria, pe pretorianul Tiberius Claudius Livianus, reprezentat ca signifer, și pe alți doi soldați romani, care aduc cu ei doi prizonieri daci.

Iulian Bîrzescu

ALEXANDRA DIMITROVA-MILČEVA, *Terra Sigillata und dünnwandige Keramik aus Moesia Inferior (Nord-Bulgarien)*, Sofia, 2000, 74 p., 6 fig., 8 tab., 30 pl.

Cartea Alexandrei Dimitrova-Milčeva este o încununare a unor mai vechi preocupări ale arheologiei bulgare. Sunt acum reunite cercetări mai vechi și mai noi privind ceramica de lux de tip occidental din perioada secolelor I–III în zona Moesiei aflată actualmente pe teritoriul Bulgariei. Privind harta descoperirilor, lesne se observă că ele se înșiră cu precumpănire de-a

lungul Dunării, marcând de altfel și drumul lor de pătrundere.

Pieseile provin din 12 puncte începând cu Ratiaria din Moesia Superior și continuând cu Oescus, Dimium, Novae, Transmarisca și Durostorum, ca să nu le amintim decât pe cele mai importante. Novae se detașează de toate celelalte prin numărul cel mai mare de exemplare. Pieseile sunt grupate evident pe centre și în ordinea cronologică firească. Există trei mari capitole reprezentând cele trei mari categorii ceramice: sigillatele lise, sigillatele cu decor în relief și ceramica cu pereți subțiri.

În cadrul primelor trei capitole un loc aparte îl ocupă ceramica italică. Din punct de vedere cronologic produsele italiice pătrund în zonă în timpul împăraților Tiberius și Claudius, atingând

¹ Const. C. Petolescu, *Scurtă istorie a Daciei romane*, București, 1995; idem, *Dacia și Imperiul Roman. De la Burebista până la sfârșitul Antichității*, București, 2000; V. Sîrbu, G. Florea, *Les Gêto-Daces. Iconographie et imaginairie*, Cluj-Napoca, 2000. Articolul lui Th. Schäfer din 1989 nu apare nici la K. Strobel, SCIVA 49, 1989, 1, p. 61–96.

apogeul în vremea flavilor. În fruntea așezărilor unde au fost descoperite astfel de produse se află Novae cu 64 de piese, urmat la mare depărtare de Oescus cu 9. O serie de piese decorate în tehnica barbotinei își au originea judecând și după pastă și firnis în atelierele arretine, altele venite poate prin Carnuntum sunt produse nord italice.

Piese gallice, în speță cele din sud datorate meșterilor de la Graufesenque, sosesc în provincia noastră în epoca lui Claudiu-Nero, dar apogeul îl înregistrează în vremea flavilor, Novae fiind și la acest capitol situl cu cele mai multe descoperiri. Dar, alături de meșterii sud gallici, în zonă pătrund și produse ale unor meșteri din Gallia orientală.

Capitolul II cuprinde vasele terra sigillata cu decor în relief.

Din atelierele nord italice nu se cunoaște până în prezent decât o singură piesă de la Oescus, datată în epoca Domitian-Traian.

Lotul cel mai important este format din exemplarele sud gallice reprezentând 33,5% din total. Forma Drag. 29 una din cele mai timpurii este prezentă în cinci exemplare la Novae, sediul Legiunii I Italica fiind datate în epoca flavică. Totuși, forma dominantă a sigillatelor nord-gallice din zona de nord a Bulgariei este Drag. 37. În timp, epoca lui Hadrian reprezintă sfârșitul importurilor din Gallia de sud în zonă.

Din Gallia Centrală autoarea publică 33 de fragmente de tip Drag. 37, toate datorate meșterilor de la Lezoux. Începutul îl face producătorul X₆ din vremea lui Traian-începutul domniei lui Hadrian, sfârșitul secolului al II-lea marcând și perioada de încetare a importurilor din această categorie.

Sigillatele de la Rheinzabern se înșiră pe limesul dunărean de la Ratiaria până la Transmarisca, dar ele se găsesc, adăugăm noi, și la Durostorum și chiar în așezările din aval. Chiar dacă există trei piese Drag. 30, restul, adică marea majoritate, fac parte din tipul Drag. 37.

În general produsele de la Rheinzabern se încadrează în grupele Bernhard II, IIb și IIc, Alexandra Dimitrova considerând că după războaiele marcomanice se poate vorbi de un început al importurilor din acest centru în

Moesia Inferior. Numeric mai puține, produsele meșterilor de la Westerdorf și Pfaffenhofen, sunt și ele prezente la Novae, Augustae, Oescus și Sexaginta Prista. O singură piesă este de tipul Drag. 30, restul fiind Drag. 37.

Dacă importurile în zona noastră din centrele amintite încep să pătrundă tot după războaiele marcomanice, atelierele în discuție își încetează activitatea în anii 60 ai veacului al III-lea. Există și câteva exemplare datorate fie atelierului lui Pacatus de la Aquincum, fie atelierului din Moesia Superior localizat în ultimul timp la Viminacium și datat la sfârșitul secolului al II-lea.

În fine, un capitol special și foarte interesant este rezervat producției de terra sigillata din Moesia Inferior. Sunt cunoscute câteva tipare de vase terra sigillata. Din toate dovezile aduse reiese în mod cert existența într-o serie de așezări din provincie a noi producții de vase de acest tip. Centrele din preajma Nicopolis-ului ad Istrum se detașează în mod evident atât prin numărul de tipare cât și de produse, caracteristic fiindu-le ca formă platoul Drag. 39 precum și existența unor decoruri specifice.

Ceramica din pereți subțiri își are originea în atelierele nord italice și panonice. Ea este împărțită de autoare după formă, decor și proveniență în 12 grupe. Primele două fiind de origine nord-italică și celelalte trei (10–12) provenind de la Sirmium și Emona.

În concluzii, Alexandra Dimitrova-Milčeva remarcă importanța determinantă a atelierelor italice în lotul de piese de lux cercetate.

În ceea ce privește vasele cu decor în relief, Gallia sudică este prezentă cu un lot important de piese și chiar dacă importul lor începe în epoca claudică, apogeul este atins în vremea dinastiei flaviiilor.

Este de remarcat numărul mic al pieselor datorate atelierelor din Pannonia și Moesia Superior. Remarcăm totuși că la Durostorum volumul acestui lot este mult mai important. Profitând de această prezentare nu putem să nu menționăm că și în zona atelierelor ceramica cercetată de noi, în mare avem aceeași situație ca și în celelalte mari situri de pe limes, în mod special Novae și Oescus. O serie de meșteri din centrele fie sud gallice fie de la Lezoux sau Rheinzabern și Westerdorf sunt prezenți cu

mărfurile lor pe toată linia Dunării. Este de remarcat de asemenea faptul că în stadiul actual al cercetărilor, Durostorum este ultimul mare punct de pe limes de unde s-au recoltat un lot important de piese terra sigillata.

Întinzându-se pe o perioadă de timp de două secole, importul de vase de lux occidentale reprezintă o latură interesantă nu numai a comerțului, dar ne oferă indicații și asupra sensului unor influențe și orientări ale populației de pe limesul Dunării de Jos.

O lungă și foarte importantă, prin noutățile aduse, listă bibliografică întregeste valoarea lucrării doamnei Alexandra Dimitrova-Milčeva, lucrare deosebit de utilă pentru ceramiștii care se ocupă nu numai strict de așezările în discuție, ci și pentru cei care cercetează perimetrul din România al limesului, respectiv segmentul de la Durostorum în aval și pentru zona nord dunăreană.

Crișan Mușețeanu

RICHARD REECE, *The Later Roman Empire. An Archaeology AD 150–600*, Stroud/U.K – Charleston/U.S.A., 1999, 192 p.

Așa cum autorul relatează în prefață (p. 7–8), lucrarea reprezintă aprofundarea unor aspecte tematice ale unui curs predat vreme de 26 de ani studenților de la Institutul de Arheologie al Colegiului Universitar din Londra. Sunt tratate cu deosebire temele care l-au preocupat în mod special pe autor, prilejuindu-i ample comentarii și constatări. Deși se pornește de la premisa că cititorul a fost deja inițiat în istoria evenimentială și a mentalităților perioadei 150–600 p. Chr. de alte lucrări de specialitate, sinteza debutează cu o introducere în context, făcându-se comparație între perioada de început a Imperiului și epoca târzie, cu transformările evidente reflectate în istoriografie, administrație, viața orașelor, comerț și meșteșuguri, la nivelul credințelor și artei.

Cuprinsul propriu-zis este structurat în nouă capitole principale, urmate de un glosar de termeni și concepte creștine (p. 173–180), un apendice bibliografic pentru fiecare din temele de bază ale lucrării (p. 181–184), explicația planșelor (p. 185–187) și un index alfabetic (p. 188–192).

Capitolul 1 (p. 19–31) se referă la sculptura monumentală și reprezentarea oficială, cu o paralelă între monumente imperiale de marcă, eșalonate cronologic de la Titus la Theodosius I, fiind analizate structura, momentul realizării, simbolistica, aspecte precum scăderea treptată a importanței Romei ca reședință imperială, potrivit ariei de răspândire a monumentelor sculpturale târzii și utilizarea în cazul acestora a unor

elemente stilistice preluate din tradiția secolelor anterioare.

Capitolul 2 (p. 33–44) este dedicat studiului portretisticii imperiale, cu ipostazele caracteristice fiecărei epoci, așa cum reflectă efigiile de pe monede, reprezentările statuare și mozaicurile, unde se observă diminuarea în timp a importanței persoanei în favoarea instituției imperiale pe care o reprezintă.

Capitolul 3 (p. 45–71) prezintă pictura și frescele-mosaic, de la primele manifestări de artă creștină din celebrele catacombe, în speță cea de pe Via Latina, la nu mai puțin cunoscutele mozaicuri de la Ravenna, Roma și Constantinopol, cu comentarii vizând diversele scene biblice redate, sau diferențe stilistice datorate caracterului ortodox sau arian al monumentelor descrise.

În capitolul 4 (p. 73–87) sunt studiate manuscrisele de lux, bogat ilustrate, cu valoare artistică, dar și istoriografică, transpunând imagistic și scriptic teme istorice, biblice și mitologice.

Capitolul 5 (p. 89–108), intitulat *Biserici*, analizează arhitectura sacră, începând cu primele forme de instituționalizare a bisericii creștine, respectiv epoca constantiniană, ridicarea fiecărei biserici, baptisteriu sau mausoleu avându-și povestea sa, în care mitul și realitatea se întrepătrund.

Următorul capitol (p. 109–127) monitorizează reprezentările de artă, sacră și profană, concretizate într-o varietate de obiecte din argint, aflate

cu deosebire în tezaure, cu unele considerații în legătură cu proveniența și structura acestora.

Capitolul 7 (p. 129–145) se intitulează *Monedele și economia*. Este discutată dinamica circulației monetare de-a lungul epocii imperiale, implicit reformele monetare, modificările de titlu și greutate și difuziunea în Barbaricum.

Capitolul 8 (p. 147–161) constituie o trecere în revistă a elementelor de cultură materială, utile în reconstituirea vieții de toate zilele din perioada studiată. Categoriile de material arheologic cel mai frecvent întâlnite în descoperiri sunt prezentate ca atare, însoțite de comentarii și concluzii: oasele de animale, ceramica, sticla, piesele de port și podoabă, pictura murală din amenajările funerare etc., oferind indicii asupra contactelor cu lumea barbară.

Ultimul capitol (p. 163–171) face o prezentare succintă a principalelor evenimente ce au marcat istoria Imperiului, insistându-se asupra evoluției instituției imperiale, în particular asupra succesiunii și asocierii la tron.

Lucrarea a fost realizată în condiții grafice excepționale, cu 16 planșe color și 73 de figuri în text, de foarte bună calitate – multe dintre fotografiile fiind realizate chiar de Richard Reece, constituind o sinteză deosebit de interesantă și utilă pentru cunoașterea perioadei imperiale romane târzii.

Trebuie adăugat că autorul este bine cunoscut cititorilor români, în special pentru contribuțiile în domeniul numismaticii, fiind și membru de onoare al Societății Numismatice Române.

Theodor Isvoranu

ALFRIED WIECZOREK, HANS-MARTIN HINZ (editori), *Europas Mitte um 1000. Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie*, Stuttgart, 2000, I–II, 998 p., 551 fig.; III (Katalog), 547 p., 671 fig.

La baza impresionantei lucrări stă expoziția intitulată „Europa Centrală la anul 1000” un proiect comun german-polonez-slovac-ceh-maghiar, având ca temă formarea țărilor și popoarelor în Europa Centrală la anul 1000 pe de o parte și imperiul franc de răsărit și imperiul târziu romano-german pe de altă parte. Integrarea slavilor de vest și a maghiarilor în sfera culturală apuseană este considerată începutul genezei Europei Centrale și a unității ei culturale.

Expoziția este itinerantă și are loc în perioada 20.08.2000–29.09.2002 după cum urmează: Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesta între 20.08.2000–26.11.2000; Muzeum Narodowe Krakow, Krakovia între 20.12.2000–25.03.2001; Martin Gropius-Bau, Berlin între 13.05.2001–19.08.2001; Reiss Museum, Mannheim între 7.10.2001–27.1.2002; Národní muzeum v Praze, Praga între 3.03.2002–2.06.2002; Slovenské národné múzeum, Bratislava între 7.07.2002–29.09.2002. Grandioasa expoziție (cea mai mare de acest gen din Europa) la care s-au implicat și președinții: Germaniei, Ungariei, Poloniei, Cehiei și Slovaciei s-a desfășurat sub înalțul

patronaj spiritual al autorităților ecleziastice din țările respective. La realizarea acesteia au participat prin donații de obiecte 179 de instituții (muzee, biblioteci, institute etc.) din 12 țări precum și un număr de 195 de persoane care și-au adus contribuția în calitate de autori ai textelor (147), cât și ca redactori, traducători, secretari de redacție etc.

Lucrarea se deschide cu un cuvânt de salut din partea dr. Walter Schwimmer, secretar general al Consiliului Europei, după care urmează o introducere privind Europa Centrală la anul 1000 semnată de trei renumiți specialiști Alfried Wieczorek, Johannes Fried și Michael Müller-Wille.

Cele două volume care alcătuiesc lucrarea sunt structurate în 6 mari capitole: I. *Națiunile moderne și formarea lor în trecut* (p. 2–39); II. *Moștenirea antică și tradiția creștină* (p. 40–61); III. *Slavii și ungurii în Europa Centrală* (p. 62–339); IV. *Formarea Europei Centrale* (p. 340–825); V. *Noua moștenire: Națiunile în Europa Centrală* (p. 826–915); VI. *Perspectiva* (p. 916–928). La acestea se adaugă mai multe anexe cuprinzând: izvoarele

(p. 929–931); bibliografia (p. 932–977); autorii și traducătorii textelor (p. 978); indice topografic (p. 979–987); indice de nume, personalități istorice și religioase (p. 988–996) și explicația figurilor (p. 997). Cel de-al treilea volum reprezentat de catalogul expoziției urmează structura de bază a celor 6 mari capitole.

Capitolul I cuprinde 4 subcapitole referitoare la reflectarea anului 1000 și a tradițiilor istorice în cultura, arta și mentalitățile epocii moderne (sfârșitul sec. XVIII–sec. XX) în Cehia, Ungaria, Polonia și Germania.

Capitolul II cuprinde 3 subcapitole dedicate moștenirii culturale antice și tradiției creștine în primul mileniu, însemnătatea Bizanțului și influențele antice în arta perioadei ottoniene.

Capitolul III este structurat în 6 subcapitole fiecare dintre ele cu mai multe părți: 1. *Teritorii și ambient la anul 1000* (p. 64–89) – tratează unificarea politică și concentrarea timpurie a puterii în Europa Centrală în sec. X; omul în mediul său geografic în evul mediu; metode de cercetare arheologică și contribuțiile acesteia la studierea schimbării așezărilor omenești și mediul înconjurător; Bazinul carpatic; mediul înconjurător în Polonia Mare.

2. *Așezările și economia* (p. 90–125) – se referă la economia și așezările slavilor vestici; viața cotidiană într-un sat al slavilor de vest în jurul anului 1000; ceramica timpurie și târzie la slavii vestici; economia și așezările în Ungaria în vremea fondării statului.

3. *Economie și comunicații* (p. 126–207) – tratează schimburile și circulația diverselor bunuri; locurile de schimb; schimbul între vest și est; căile internaționale prin Bazinul carpatic; podurile și construirea acestora în răsăritul Europei Centrale la anul 1000; schimburile moraviene; legații, călătorii de pelerinaj și rapoarte de călătorie; locuri de schimb multi-etnice la Baltică și rutele de schimb trans-continentele; centrele medieval timpurii de la Baltică: Wollin, Stettin, Ralswiek, Kolberg; Truso ca așezare și port în teritoriile etnice slave; Praga la anul 1000; Regensburg, un mare oraș medieval pe Dunăre; Köln ca loc de schimb în evul mediu timpuriu și târziu; moneda și alte forme de păstrare; monede și bani la anul 1000; începuturile monetăriei poloneze; importanța

monedei și alte forme de păstrare în Ungaria; monede și alte mijloace de comerț în Boemia; lingouri de fier; tezaure slave.

4. *Ungurii în contact cu Bizanțul și Imperiul roman (german)* (p. 208–231) – se referă la structura lingvistică, etnică-culturală în Ungaria; Bazinul carpatic în vremea cuceririi sale de către maghiari, prezumții politice, culturale și etnice; orașul carolingian Mosaburg (Zalavár); migrarea ungarilor; tehnica de luptă și incursiunile ungarilor către Europa.

5. *Slavii de vest – vecini ai Imperiului roman* (p. 232–295) – dezbate originea și structura slavilor vestici; religia lor păgână; un vechi loc de templu slav la Gross Raden în Mecklenburg; cetățile și formarea aristocrației tribale la slavii strămoși ai polonezilor; așezările de la Bruszczewo și Naszacowice din Polonia Mare; cetățile de pământ cu val din sec. VIII–XII între Elba și Oder; Brandenburg; Spandau; cetățile slave de pe Kastorfer-Möllner-Seenkete; cetăți și orașe în Boemia și Moravia; formarea structurilor de stăpânire la slavii vestici.

6. *Statul moravian* (p. 296–339) – tratează organizarea statului slav Marea Moravie; misionarism în Moravia, între Vestul latin și Bizanț; ducatul de Nitra în cadrul Moraviei Mari și al Ungariei; centrele de la Stará Kourim, Mikulčice, Staré Mesto – Uherské Hradiště, Devin, Pressburg (Bratislava), Pohansko – Breclav; formarea structurilor de stăpânire la slavii de vest în teritoriile din Slovacia actuală.

Capitolul IV care are ca generic: *Formarea imperiului, fondarea bisericilor și nașterea noilor popoare* este împărțit de asemenea în 6 subcapitole fiecare cu mai multe părți: 1. *Boemia* (p. 354–443) – se referă la chei și centrele de stăpânire și organizarea puterii lor de la: Praga, Levy Hradec, Libice, Altbunzlau (Stará Boleslav), Olmütz (Olomouc), Saaz (Zatec), Alt Pilsen (Stary Plzenec), Budeč; creștinarea boemilor în lumina arheologiei, istoriei artei și a izvoarelor scrise; cartiere creștine în Pohansko-Breclav, contribuție la cunoașterea păgânismului și creștinismului la slavii din Europa Centrală în evul mediu timpuriu; fondarea episcopatelor de Praga și de Moravia; arhitectura creștină și arta în statul boemian la anul 1000; cloășterele de la Brennov, Ostrov-Davle și Sazau (Sázava); călugărul Cristian fratele lui Boleslav II;

înmormântările creștine; Premyslizii și Boemia; Boleslav I, Boleslav II și Boleslav III; Premyslizii și Slavnikizii.

2. *Polonia* (p. 444–539) – tratează Polonia în sec. X; centrele de stăpânire și organizarea puterii de la: Giecz, Ostrow Lednicki, Gnesen (Gniezno), Posen (Poznan), Krakau (Kracovia), Breslau (Wroclaw); creștinarea polonezilor în lumina izvoarelor scrise și a arheologiei; fondarea arhiepiscopiei de la Gnesen; arhitectura sacră în Polonia; monumente eclesiastice: domul din Breslau, biserica din cetatea de pământ de la Kaldus-Kulm (Chelmno); primele cloaștere în teritoriile poloneze; cei 5 frați martiri; înmormântări creștine; Piaștii și Polonia; relațiile politice externe ale primului Piast.

3. *Ungaria* (p. 540–651) – se referă la Ungaria și arpadieni; perspectivă istorică; geografia istorică; Bazinul carpatic de la cucerire la fondarea statului; limba ungarilor; centre de stăpânire și organizarea puterii; Ștefan I și opera sa; ducatul de Nitra și Ungaria, de la declinul Moraviei Mari până la sfârșitul sec. XI; centrele de la: Gran (Esztergom), Visegrad, Abaújvár, Borsod, Karlsburg (Gyulafehérvár, Alba Iulia) și Mănăștur (Koloszmonostor)-Klausenburg (Cluj); creștinarea ungarilor în lumina izvoarelor; regina Gisela; arhitectura creștină în Ungaria; monumente: cloașterul de la Martinsberg (Pannonhalma), Marienstift Stuhlweissenburg (Székesfehérvár), catedrala de la Veszprém, Nitra și Zobor; mormântul Sf. Ștefan; episcopul Gerhard de Csanád (Cenad); înmormântări creștine; vestimentația de ceremonie a lui Ștefan I.

4. *Reacții păgâne: slavii de pe Elba și de la Baltica* (p. 652–665) – analizează reacțiile păgâne ale slavilor din zona menționată și de la Starigard-Oldenburg și Mecklenburg.

5. *Politica ottonienilor în Europa Centrală* (p. 666–735) – tratează politica de expansiune și misionarism; credințe păgâne în Saxonia; întărirea și clădirea creștinismului de rit latin: misiunile ottoniene la slavii vestici și în Ungaria; Ottonen-Heinriche-Liudolfinger, o stăpânire în familie a Saxoniei; Otto cel Mare și fondarea arhiepiscopiei de Magdeburg; construirea cetăților și tehnica fortificațiilor în sec. X în teritoriile vechi germane și în marcă; cetatea Meissen; slavii și germanii; contacte și relații de

schimb între slavi și germani în Alltag; așezări slave în nord-estul Bavariei; slavi și germani în Thuringia; teritoriul din jurul Hanovrei la anul 1000; așezări-târguri târzii slave din Parchim-Löddigsee (sec. XI–XII); ducatul slav de la Dobin, Mecklenburg-Vorpommern; germani și slavi în Saxonia; fortificația, biserica și necropola de la Dresda-Briesnitz.

6. *Otto III și reînnoirea Imperiului roman* (p. 736–825) – se referă la ideea reînnoirii Imperiului roman; suverani și dinastii, actorii anului 1000; atracția Bizanțului; memoria lui Otto II la Roma; ruinele bisericii ottoniene și cloașterul misiunii din Memleben; diploma lui Otto III pentru Meissen, pecetea și bula acestuia; arhiepiscopul Heribert de Köln și „Răsăritul”; dogele Peter Orseolo II de Venetia; Polonia și Ungaria puncte de sprijin ale lui Otto III în Răsărit; Otto III și Achen-ul, creștinare și sfârșitul așteptării; portretul lui Otto III în cărțile de pictură; capitelele cu vulturi din cripta de la San Bartolomeo all Isola din Roma; aproape și departe, despre posibilitatea descifrării în cărțile de pictură ottoniene; noul război: Heinrich II și politica în Răsărit.

Capitolul V cuprinde 2 subcapitole fiecare cu mai multe părți: 1. *Elemente culturale comune* (p. 828–857) – tratează trecerea împreună a statelor din Europa Centrală; noile culte sfinte în Europa Centrală la anul 1000; Sf. Adalbert – patron al noii Europe; construirea bisericilor și cadrul liturgic; ordinele monahale factor de integrare în Europa Centrală; iradierea scripturilor sud germane în scripturile învecinate din est și nord; drepturi comune și drepturi bisericesti.

2. *Diversitate culturală și identitate națională* (p. 858–915) – analizează dinastiile și formarea națiunii; Europa pe drumul spre unitate în diversitate; începutul scrierilor istorice naționale în evul mediu timpuriu: Widukind de Corvey, Gallus Anonymus, Cosmas de Praga, Gesta Hungarorum; Gesta Hungarorum – începutul cronisticii naționale în evul mediu; Moravia Mare și istoria slovacă – de la înființarea Moraviei Mari până la căderea în 907; sfinți dinastici și patroni ai țărilor: regele Ștefan cel Sfânt, Emmerich–fiul lui Ștefan I, Wenzel, Ludmilla și Adalbert; Sf. Wenzel–cult și

iconografie; Sfinții Mauritius, Laurentius, Ulrich și Veit; biografie apuseană la anul 1000-sectiune; însemne de stăpânire și identitate națională: sfânta lance ungară; însemnele boemiene și tronul de piatră; lancea sfântă și însemnele poloneze; însemnele de putere ale Imperiului roman sec. X–XI.

Capitolul VI reprezintă un corolar *Europa Centrală între anul 1000 și 2000* care are la baza cei 1000 de ani de moștenire comună.

În fața monumentalei lucrări în care se regăsesc contribuțiile a 147 (datorită numărului foarte mare a fost imposibil să-i citez pe toți și din motive lesne de înțeles nu am operat nici la o selecție care ar fi putut nemulțumi o parte a acestora) dintre cei mai renumiți specialiști din țările respective nu ne rămâne decât să ne plecăm respectuos și să regretăm absența istoricilor și arheologilor români. În ciuda faptului că România nu face parte din conceptul de Europa Centrală, credem că o participare românească ar fi fost o completare fericită la această expoziție de vreme ce Transilvania a fost inclusă acestui spațiu. Realitățile transilvănene atât de complexe din jurul anului 1000 și-ar fi găsit o mai bună exprimare prin prezentarea acestora și de către specialiștii români fără a-i exclude desigur pe cei maghiari. Credem că alături de cele două centre de la Alba Iulia (p. 593–598) și Cluj-Mănăștur (p. 597–599) singurele realități transilvănene prezentate ar mai fi putut fi incluse o serie de situri reprezentând cetăți de pământ, necropole și

așezări, contribuind astfel la nuanțarea peisajului intracarpatic în jurul anului 1000.

Absența participării românești de la acest grandios proiect poate explica doar parțial petele albe (pe teritoriul actual al României) existente pe hărțile prezentând teritoriile creștine și răspândirea creștinismului în vremea lui Chiril și Metodiu (Catalog, p. 227), sau pe cele privind cucerirea Bazinului carpatic de către triburile maghiare care includea la anul 930 întregul spațiu intracarpatic (Catalog, p. 309). Departe de a intra într-o dezbatere privind prezența românilor la nord de Dunăre în sec. IX–XI, în treacăt fie spus că aceasta e atestată implicit prin prezentarea pietrei cu scriere runică de la Sjonhem-Gotland ridicată în amintirea unui viking ucis de vlahi pe drumul de întoarcere spre casă (Catalog, p. 130), nu pot să nu remarc că și prezența statului bulgar (creștin începând cu 865) la nord de Dunăre despre care avem informații scrise și arheologice solide este trecută sub tăcere.

Păstrând regretul neparticipării românești la acest impresionant proiect felicităm călduros colegii din Germania, Cehia, Slovacia, Polonia și Ungaria pentru opera comună, model de urmat pe viitor și pentru alte regiuni ale Europei care se vrea astăzi casa noastră comună. De prisos să mai spunem că realizarea grafică a celor trei volume este de excepție.

Adrian Ioniță

SYLVIE CANTRELL, CORINNE GOY, CLAUDINE MUNIER, *Histoire d'un quartier de Montbéliard (Doubs). Le bourg Saint-Martin (XIIIe–XXe s.), Documents d'archéologie française 83, Série Archéologie préventive, Paris, 2000, 140 p., 101 fig.*

Volumul cu numărul 83 din seria Documente arheologice franceze se deschide cu o prefață (p. 11–12) sub semnătura profesorului Frans Verhaeghe de la Universitatea din Bruxelles, care face o pledoarie pentru arheologia urbană.

Lucrarea propriu-zisă cuprinde trei mari părți: I. *Prezentarea orașului* (p. 13–18) cu două subcapitole privind evoluția geologică locală și geneza unui oraș din sec. X la sec. XV de la un castel la cartierul Velotte; cap. II (p. 19–56)

intitulat *Studiu și evoluție a structurilor arheologice (sec. XIII–XX)*, cuprinde zece subcapitole, primul fiind legat de justificarea și problematica săpăturilor, celelalte nouă de etapizarea cronologică a sitului din sec. XIII (etapa I) până în sec. XIX–XX (etapa VII); cap. III *Aspecte ale vieții cotidiene* (p. 57–124) structurat în șase subcapitole – introducere, elemente de arhitectură și mobilier divers, hrana, băutura, îngrijirea, lucrări rustice, ocupații domestice și sociale, concluzii.

Lucrarea se încheie cu concluzii generale (p. 125–126), un util glosar explicativ de termeni tehnici folosiți pe parcurs (p. 127–129), izvoare și bibliografie (p. 131–136), precum și cu rezumate în limbile franceză, engleză și germană (p. 137–140).

Volumul de față își datorează existența unui program lansat în 1989 de către municipalitatea din Montbéliard, de construire a unui centru comercial cu parcare subterană în cartierul Velotte – unul dintre cele mai vechi cartiere ale orașului. Săpăturile de salvare începute în 1991, mai întâi punctual pentru a determina suprafața ocupată de vestigii arheologice, iar în anii

1993–1994 extensiv, au dus la excavarea unei suprafețe de 3000 m². Deși materialele rezultate în urma cercetării nu au nimic extraordinar, ele fiind comune, lucrarea constituie o interesantă valorificare interdisciplinară a unor săpături arheologice urbane de salvare, care s-ar putea constitui într-un model de urmat și la noi.

În final remarcăm condițiile grafice foarte bune cu ilustrația introdusă în text, ceea ce face mult mai ușor consultarea lucrării, precum și rezumatele în limbi de circulație inclusiv în limba franceză deși volumul este redactat în această limbă.

Adrian Ioniță

PARASCHIVA VICTORIA BATARIUC, *Cahle din Moldova medievală (secolele XIV–XVII)*, Muzeul Național al Bucovinei, Suceava, 1999, 314 p., 96 fig.

Volumul reprezintă teza de doctorat și totodată rodul muncii desfășurate mai bine de 20 de ani într-un domeniu al arheologiei medievale până nu demult ignorat. Lucrarea se deschide printr-un cuvânt înainte purtând titlul: *Retrospecție a universului mirific al cahlelor*, sub semnătura prof. Victor Spinei, (p. 7–9), după care urmează lista abrevierilor (p. 10–15) și introducerea (p. 16–20). Lucrarea se structurează în 8 capitole: I. *Istoricul cercetărilor* (p. 21–33); II. *Soba din cahle pe plan european și teritoriul locuit de români – cu privire specială la Moldova. Apariție și dezvoltare* (p. 34–57); III. *Ateliere specializate în producerea cahlelor. Tehnica de lucru* (p. 58–80); IV. *Tipologia și cronologia cahlelor* (p. 81–97); V. *Motive decorative pe cahle* (p. 98–133); VI. *Reconstituiri*

de sobe (p. 134–143); VII. *Concluzii* (p. 144–152); VIII. *Catalogul cahlelor* (p. 153–188).

Volumul este însoțit de un indice onomastic și toponimic (p. 189–196), de o bogată ilustrație (p. 197–293), precum și de un rezumat în limba germană (p. 295–314).

Lucrarea este extrem de utilă deoarece reprezintă prima sinteză privind problematica cahlelor descoperite într-o parte a teritoriului românesc, precum și datorită bogatului material arheologic prezentat.

Condițiile grafice sunt foarte bune, iar rezumatul în limba germană o face accesibilă și specialiștilor de peste hotare.

Adrian Ioniță

ALEXANDRU MADGEARU, *Românii în opera Notarului Anonim*, Cluj Napoca, 2001, 295 p., 5 fig.

Lucrarea apare ca al XXVII-lea volum din seria Bibliotheca Rerum Transsylvaniae sub egida Fundației Culturale Române, Centrul de Studii Transilvane.

Autorul, care a anticipat acest volum cu o serie de studii referitoare la problematica respectivă, și-a structurat lucrarea în trei mari părți fiecare cu mai multe subcapitole. După introducerea (p. 9–16) urmează partea I. *Izvorul*, care cuprinde: cap. 1 *Cine a fost Notarul*

Anonim? (p. 19–25); cap. 2 *Credibilitatea operei Notarului Anonim* (p. 26–50).

Partea a II-a „*Blacii din Pannonia*” cuprinde capitolele: 1. *Analiza textului* (p. 53–72); 2. *Populația romanică din Panonia în secolele V–X* (p. 73–104); 3. *Românii din Panonia* (p. 105–114).

Partea a III-a este structurată în: 1. *Credibilitatea relatării despre cucerirea Transilvaniei* (p. 117–149); 2. *Mărturiile arheologice ale primei pătrunderi maghiare în Transilvania*

(p. 150–158); 3. *Voievodatul din bazinul Someșului Mic. Fortificațiile. Populația, Dăbâca, Cluj-Mănăștur, Moigrad, Ortelec, Zalnoc, Șirioara, Castrum Clus, Voievodatul* (p. 159–205).

Lucrarea se încheie cu un capitol de concluzii (p. 206–209), după care urmează lista abrevierilor (p. 210–211), bibliografia (212–219), un rezumat în limba engleză (p. 220–234) și un indice al numelor de persoane și localități (p. 235–259).

Volumul reprezintă o trecere în revistă a principalelor puncte de vedere privind-i pe

români în opera Notarului Anonim, la care se adaugă părerea autorului care încearcă și o îmbinare a informației scrise cu cea arheologică. După o privire critică asupra realităților arheologice, autorul propune și existența unor noi orizonturi culturale arheologice pentru perioada respectivă.

Lucrarea este accesibilă atât specialiștilor cât și publicului larg, iar condițiile grafice sunt foarte bune.

Adrian Ioniță

STUDIA IN HONOREM ION NICULIȚĂ, CHIȘINĂU, Edit. Cartdidact, 1999, 326 p.

Volumul de studii pe care-l supunem atenției cititorilor reprezintă un călduros omagiu adus profesorului universitar dr. Ion Niculiță, decanul Facultății de Istorie de la Universitatea de Stat din Moldova, la împlinirea vârstei de 60 de ani. Cu această ocazie Facultatea de Istorie, prin concursul direct al discipolilor și colaboratorilor profesorului, a găzduit o suită de manifestări științifice, printre care menționăm colocviul „Interferențe culturale în spațiul românesc în mileniul I a. Chr.–I p. Chr.” și lansarea volumului omagial, ambele evenimente bucurându-se de prezența și participarea întregii elite arheologice din Republica Moldova, cât și a unor personalități marcante din România.

Volumul în cauză debutează cu un *Cuvânt înainte*, semnat de rectorul Universității de Stat din Moldova, prof. univ. dr. Gh. Rusnac, urmat de o trecere în revistă a activității științifice și pedagogice de peste patru decenii întreprinse de acest neobosit cercetător și profesor (T. Arnăuț, *Magistrul I. Niculiță la 60 de ani*), care s-a materializat într-o bogată zestre științifică, însumând 3 studii de sinteză și peste 80 articole privind diverse aspecte ale istoriei civilizației antice din spațiul românesc în mileniul I a. Chr. – I p. Chr. (A. Zancoci, *Lista publicațiilor profesorului I. Niculiță*).

Conținutul de fond al volumului îl constituie cele 23 de articole, care cuprind o largă paletă tematică și cronologică, începând cu paleoliticul mijlociu și terminând cu Evul mediu timpuriu. Disponerea acestora s-a făcut în ordine cronologică, principiu pe care-l vom respecta și noi: I. Borzic, V. Chirica, *Considerații referitoare*

la musterianul din spațiul dintre Nistru și Prut; O. Larina, V. Petrenko, I. Sapojnikov, *Materialul ceramic al culturii ceramicii bandliniare. Așezarea Mainova Balka din Ucraina*; V. Sorochin, *Cronologia relativă și absolută a așezărilor aspectului regional Drăgușeni–Jura*; N. Ursulescu, *O variantă de statueta antropomorfă cucutenian-tripoliană*; E. Sava, *Istoricul cercetării și contribuții noi la periodizarea și cronologia absolută a culturii Noua*; A. László, E. Safta, *Un tip de obiect de bronz, de origine nord-pontică, descoperit în Moldova Centrală*; V. Sîrbu, G. Jugănar, *Practici magice la tracia culturii Babadag*; A. Zancoci, *Fortificațiile hallstattiene timpurii din spațiul est-carpatic*; O. Levițki, V. Haheu, *Necropola hallstattiană târzie de la Giurgiulești*; T. Arnăuț, *Necropola getică de la Giurgiulești*; R. Ursu Naniu, *Motivul hipomorf în arta și economia sacrului la geto-daci*; V. Banaru, *Unele aspecte ale raporturilor greco-indigene în baza ceramicii de import din cadrul complexelor funerare din afara coloniilor nord-vest pontice*; N. Mateevici, *Contribuții la cercetarea și studierea materialului ceramic grecesc din cetatea getică de la Butuceni*; N. Conovici, M. Irimia, *Sistemul defensiv al davei getice de la Satu Nou–Valea lui Voicu*; O. Munteanu, *Ceramica Poienești–Lucașeuca: o tipologie a recipientelor de uz comun*; C. Preda, *Cu privire la retragerea romană din provincia Dacia*; A. Popa, *Cu privire la tipul de construcții de piatră cu două sau mai multe încăperi alăturate din aria culturii Sântana de Mureș–Cerneașov*; Al. Suceveanu, *Un nou document creștin din Scythia Minor*; S. Musteață,

Prelucrarea metalelor în spațiul pruto-nistrean în sec. VIII–IX; Gh. Postică, *Agricultura medievală timpurie în spațiul pruto-nistrean*; Gh. Postică, I. Hâncu, I. Tentiuc, *Așezarea din secolele IX–XI de la Giurgiulești și unele considerații privind siturile medievale timpurii din zona lacurilor dunărene*; A. Niculiță, E. Nicolae, *Tezaurul de la Brătușeni (Sărata Albă), raionul Edineț (sec. XVI)*. Ultima lucrare se disociază de tematica arheologică a celorlalte lucrări și se referă la *Aspectele istoriografice ale dezvoltării metodologiei în etnografia postbelică din România*, autor A. Perjaru. Volumul se încheie cu prezentarea lucrării lui Ig. Corman *Contribuții la istoria spațiului pruto-nistrean în epoca evului mediu timpuriu (sec. V–VII d. Chr.)*, Editura Cartdidact, 1998, sub semnătura lui S. Matveev.

Spațiul nu ne permite o expunere detaliată a tuturor temelor abordate, astfel încât am decis – dintr-un motiv pur subiectiv – o prezentare selectivă, care include lucrările dedicate cercetărilor arheologice din raza satului Giurgiulești, rn. Vulcănești (Rep. Moldova), dat fiind caracterul inedit al acestora, cât și interesul pe care-l prezintă în elucidarea unor probleme privind continuitatea elementului autohton de-a lungul secolelor la gurile Prutului.

Cercetările au cuprins trei obiective: situl arheologic „Stâna lui Mocanu” (periferia sud-vestică a satului Giurgiulești), care prezintă o succesiune de trei orizonturi culturale (necropolă hallstattiană târzie, așezare romană târzie (cultura Cerneahov-Sântana de Mureș) și o necropolă medievală timpurie (v. Levițki, Haheu, p. 121–134), situl arheologic „La vadul bouului” cu o necropolă plană de incinerare (v. Arnăut, p. 135–145) și resturile unei așezări medievale timpurii din sec. IX–XI aflată pe platoul din partea de S–SE a satului (v. Postică, Hâncu, Tentiuc, p. 280–298).

Necropolă hallstattiană târzie ocupă partea de nord-vest a promontoriului. Până la momentul apariției volumului prezentat aici au fost cercetate 5 morminte plane de înhumare. Tipul construcției sepulcrale nu a fost stabilit nici într-un caz; defuncții au fost depuși în poziție decubit-dorsală (este interesant de urmărit poziția mâinilor în fiecare caz), cu capul orientat spre sud (cu unele devieri spre est). Cu excepția M.3, care era dublu, toate mormintele erau

individuale, defuncții fiind indivizi maturi. Inventarul funerar constă, cu preponderență, din piese de podoabă și vestimentație. În M.4 s-a desoperit un vas de ceramică. Conform aprecierii autorilor, necropolă a funcționat din a doua jumătate a secolului al VII-lea până în secolul al VI-lea a.Chr., ceea ce presupune existența unor comunități trace sedentare în această zonă, considerată tradițional a fi fost controlată de nomazi în perioada hallstattiană târzie.

În ceea ce privește necropolă plană de incinerare, aceasta se află la 4 km nord de „Stâna lui Mocanu” și se întinde, de la sud spre nord, pe aproximativ 1,5–2 km, pe a II-a terasă din stânga Prutului. Până la data apariției articolului, au fost cercetate doar 6 morminte cu urne funerare, în care se aflau resturile incinerate ale defuncțiilor, amestecate cu fragmente de ceramică. În calitate de urnă funerară au fost folosite, de regulă, vase de tip clopot (M.II), acoperite cu străchini. Analiza materialului ceramic a permis indentificarea unor tipuri de vase de origine autohtonă, bine cunoscute în sec. IV–III a. Chr.: vase-clopot, vase tip borcan, vase cu corp globular, străchini și căni. În proporție mult mai mică este prezentă ceramica de import prin fragmente de amforă de Heraclea Pontică, Thassos, probabil Sinope și Chersones, datate către jumătatea sec. IV a.Chr. În sfârșit, cercetările întreprinse la Giurgiulești vin să demonstreze o dată în plus prezența geților în zona Dunării de Jos, completând șirul nu prea numeros al vestigiilor getice de la gurile Prutului.

Cel de-al treilea sit arheologic din împrejurimile Giurgiuleștilor este situat pe un platou din partea de S–SE a satului, flancat de două râpe pe laturile V–NV și S–SE, iar dinspre SV – de faleza înaltă formată de confluența Prutului cu Dunărea. În cursul investigațiilor au fost descoperite resturile unei așezări medievale timpurii din sec. IX–XI, distrusă, în mare parte, de lucrările contemporane (s-a păstrat doar periferia de nord). Din aceeași perioadă datează și cele 3 șanțuri aparținând unui sistem de apărare, cu îngrădiri de lemn. În spațiul așezării au fost descoperite câteva complexe de locuire, gospodărești și funerare, prezentate pe larg în lucrarea sus-numită. Sunt interesante concluziile

finale ale autorilor Gh. Postică, I. Hâncu și I. Tentiuc, care aduc încă un argument în favoarea continuității populației românești în partea de sud a spațiului pruto-danubiano-nistrean până către începutul sau chiar mijlocul secolului al XI-lea, când, din cauza intensificării atacurilor

nomade, se retrage, alături de alte grupuri etnice conviețuitoare (nomazi sedentarizați și unele grupări de slavi), spre zonele mai apărate ale silvestreii din partea centrală a spațiului basarabean.

Rodica Ursu Naniu

Ephemeris Dacoromana, Accademia di Romania, București, 2000, 272 p.

Prin rândurile de față autorul nu-și propune de cât să semnaleze publicului larg și mai ales specialiștilor un eveniment excepțional: renașterea unei reviste. Sigur, într-un timp de răsturnare profundă a valorilor, mai ales a valorilor culturale, și într-o lume în care acestea sunt cele care își găsesc cel mai greu recunoașterea, un astfel de „eveniment” poate trece ușor neobservat. Prin rândurile de față autorul nu-și propune de cât să semnaleze publicului larg și mai ales specialiștilor un eveniment excepțional: renașterea unei reviste. Sigur, într-un timp de răsturnare profundă a valorilor, mai ales a valorilor culturale, și într-o lume în care acestea sunt cele care își găsesc cel mai greu recunoașterea, un astfel de „eveniment” poate trece ușor neobservat. Astfel, aceste rânduri își propun doar să așeze într-o lumină, considerăm noi cuvenită, un moment condamnat neiertător la uitare.

La sfârșitul anului 2000, o revistă de prestigiu *Ephemeris dacoromana* se întoarce în peisajul cultural românesc, rupând o tăcere care a durat vreme de 60 de ani. Anuar al membrilor Accademiei di Romania de la Roma, revista pomenită face, în felul acesta, o încercare de a recupera un loc rămas gol, mai bine de jumătate de secol, în arheologia românească și în spațiul editorial românesc.

Destinul acestei reviste este legat indisolubil de existența Școlii Române din Roma, apărută în 1922 prin strădania lui Vasile Pârvan și Nicolae Iorga. Primul număr al sus-numitei reviste a văzut lumina tiparului în anul 1923 și a fost urmat de o altă serie, numită *Diplomatarium italicum*, apărută începând din 1923. În felul acesta, în primul deceniu de existență al Școlii Române din Roma două reviste apar ca publicații al căror prestigiu incontestabil este asigurat fie și numai de prezența lor în toate

bibliotecile școlilor străine de la Roma. Principalele direcții de cercetare ale Școlii – arheologie, istorie, filologie și studii clasice, belle arte – se regăsesc în tematica abordată de cele două publicații. Cele două reviste au adunat de-a lungul anilor, o serie de lucrări foarte valoroase ale bursierilor. Din nefericire, nu numai apariția, ci și dispariția acestor publicații a fost strict determinată de destinul însuși al Școlii. Ultimul număr, al zecelea, avea să apară în 1940, moment ce corespunde epocii în care o ultimă serie de membri se afla la Roma. În anul 1947, autoritățile de la București decid închiderea definitivă a Școlii. Această decizie a urmat celei de suspendare a burselor și a avut grave consecințe asupra destinului acestei instituții după 1947. O primă serie de bursieri avea să ajungă la Roma abia în ianuarie 1999. Odată cu această primă serie postbelică de bursieri se creea premisa reapariției revistei, lucru care avea să se întâmple în toamna anului 2000.

Volumul pe care dorim să-l prezentăm cu această ocazie cuprinde un număr de cinci articole ale membrilor Școlii la care se adaugă două contribuții, cea a vicepreședintelui Accademiei și a profesorului Dinu Adameșteanu, contribuții care își propun să acopere arcul de timp descris de publicația cea mai importantă a Accademiei di Romania de la Roma. Dintre cele cinci articole prezentate, patru se circumscriu domeniilor de cercetare ale arheologiei și filologiei clasice, precum și istoriei moderne cu profundă aplicare spre cercetarea de arhivă, iar cel de al cincilea se referă la poetica formelor fixe în poezia europeană, depășind în felul acesta cadrul inițial cu care revista în discuție și-a obișnuit cititorii.

Irina Achim